

Nr 1038

Av fru **Ryding m. fl.**, i anledning av *Kungl. Maj:ts proposition nr 4, angående utbildningens organisation vid filosofisk fakultet m. m.*

Universiteten är i dag alltjämt auktoritära inrättningar, där ett fåtal professorer har makt att styra undervisningen. För det organ, som egentligen skall föra studenternas talan, kårfullmäktige, tycks studenterna hysa ringa förtroende att döma av det låga valdeltagandet.

Undervisningen bedrivs fortfarande i hög grad enligt medeltida metoder med katedrala föreläsningar. Studietakten är mycket pressad. Det gäller för studenterna att snabbast möjligt tillgodogöra sig litteraturen för att klara de olika tentamina. Detta innebär, att de seminarier, som skall tillvarata möjligheterna för diskussion, kommer i skymundan. Dessutom är det ju vid föreläsningarna och vid genomgången av litteraturen som den fria diskussionen skulle komma till sin rätt.

Litteraturen är mycket omfattande, vanligen skriven på utländska språk, och den reella arbetsdag som krävs är i allmänhet lång. Cirka 75 % av studenterna klarar inte studierna på den fastslagna normalstudietiden. Arbetarungdomen är ofta tvungen att jämsides med studierna idka förvärvsarbete för att kunna fortsätta utbildningen. Detta innebär en mycket lång och pressande arbetsdag. Det är alltså ingalunda oförklarligt att så många tvingas avbryta universitetsstudierna utan examen. De bättre situerade studenterna är på många sätt privilegierade.

Stark kritik måste anföras mot litteraturens innehåll. Man kan inte kräva en helt objektiv litteratur, eftersom någon sådan inte existerar, men vad man borde kunna kräva är en allsidig sådan. Kurslitteraturen är nu ofta djupt partisk och bidrar till att söka bibringa studenterna uppfattningen om det borgerliga samhällets förträfflighet. Litteraturen väljs enväldigt ut av prefekten. Trots kritik från studenter och lärare ersätts böcker inte ofta, detta med motiveringen att de blir utmärkta diskussionsobjekt. Då det emellertid inte finns utrymme för diskussion står konsekvenserna klara.

De i proposition nr 4 ställda förslagen förbättrar inte förhållandena. Genom hotet om utspärrning om man inte uppnått 40 poäng efter tre terminer ökar stressen. Det finns risk att facklig, politisk och ideell verksamhet ytterligare kommer att försvåras. Indoktrineringen effektiviseras och någon garanti för ökad genomströmning finns inte. På handelshögskolorna t. ex. finns fasta studiegångar och trots att man där har höga krav för inträde är genomströmningen på normalstudietid endast cirka 65 %.

Vad som hittills främst saknats när det gäller de högre studierna och vad som inte heller förslagen i proposition nr 4 ändrar är en tillräcklig debatt om själva motivationen för studierna. Undersökningar har visat, att en ökad motivation leder till ökad genomströmning, men detta har inte beaktats. Förslagen i propositionen garanterar inga positiva förändringar av det nuvarande kritiska läget, där hotet om arbetslöshet efter avslutade studier möter många.

Nej till skenreformer — målsättningsdebatt nödvändig

När man studerar skapar man av sina förutsättningar en större möjlighet till skapande arbete. Denna potentiella förmåga kan som andra nyttigheter komma hela samhället till godo. Studier bör vara likställda med annat produktivt arbete och är samhällliga till sin karaktär. Liksom när det gäller andra frågor som berör hela samhället, t. ex. industriproduktionens inriktning, måste även denna få diskuteras av de berörda, d. v. s. studenter och löntagare.

Debatten om utbildningens målsättning får alltså inte begränsas till olika parlamentariska församlingar och till ämbetsmännens tjänsterum, utan det är viktigt att den föres ut till alla existerande skolformer inklusive yrkes- och folkhögskola samt till folkbildningsorganisationerna.

Om proposition nr 4 bifalles ger man därmed fullmakt åt regeringen att besluta om målsättningen för utbildningen utan att garantier skapas för att målsättningsdiskussionen föres ut och att man sedan fattar beslut i enlighet med majoritetens mening. Inga beslut om utbildningsreformer av denna karaktär bör fattas förrän en allmän debatt om målsättningen förts.

Det borde vara självklart att ingen gör en reform utan att först ha gjort klart för sig vart denna skall syfta. I detta fall har dock icke målsättningen offentliggjorts. Målsättningen kommer i nästa stora reform säger man i propositionen och hänvisar till utredningen U 68. Men enligt direktiven förutsättes denna bygga på bl. a. beslut om fasta studiegångar.

Vi måste uttala farhågor för att också U 68 blir en administrativ skenreform som på intet sätt konstruktivt löser den högre utbildningens problem. Vad som krävs är i stället en demokratisk utbildningsreform.

Kritiken mot UKAS

År 1965 fattade riksdagen beslutet om de fasta studiegångarna och UKÄ tillsatte en arbetsgrupp — den nu så bekanta UKAS. I regeringens direktiv fastslogs redan från början vad gruppen sedermera skulle komma fram till. Där sades bl. a. att den sammanlagda studietiden bör bestämmas med utgångspunkt från gällande normalstudietider, att "med beaktande av pedagogiska erfarenheter, arbetsmarknadens behov och nuvarande tendenser i de studerandes val bör framläggas förslag om lämpligt antal fasta studiegångar", att dessa skulle bestå av studiekurser, som skall inhämtas i en

bestämd ordningsföljd, att antalet ämneskombinationer bör vara relativt begränsat o. s. v. Med andra ord, precis vad UKAS-gruppen efter tre år framlade i sitt förslag.

Under UKAS-gruppens arbete höll man benhårt på den s. k. utredningssekretessen. Nu står det fullt klart, att ett *demokratiskt* förfarande redan vid utformningen av direktiven inte bara skulle ha varit mera tillfredsställande för alla berörda parter utan även sparat en mängd tid och besvär för UKAS-gruppen. Om redan direktiven sänts ut på remiss skulle den kritik som sedermera riktats mot UKAS-förslaget kommit i dagen redan då och regeringen haft större möjligheter att vidta de korrigeringar som den nu i viss utsträckning gjort. Likaså hade en uppluckring av utredningssekretessen berikat UKAS-gruppen med många värdefulla synpunkter redan under arbetets gång.

Vad UKAS-gruppen kom fram till var alltså — helt enligt direktiven — 34 olika utbildningslinjer som i huvudsak grundade sig på de ämneskombinationer som var populära bland studenterna 1963—1964. Även direktivens krav om att fästa vikt vid lärarutbildningen tillgodosågs — 23 av de 34 utbildningslinjerna var gjorda med sikte på lärartjänst. Baskombinationerna var fasta, man valde "ett paket" för två år framåt — med en aning större valfrihet för tredje året. Även detta var spikat i direktiven. Nu har regeringen i proposition nr 4 öppnat linjepaketet och infört stegvisa val, samtidigt som tredje året är helt fritt. I och med detta har man också tagit bort det enda spår av målsättning som direktiven till UKAS-gruppen inrymde.

Nu fastslår man kort: Utbildningens målsättning fastställs av regeringen — normalstudieplaner utfärdas av UKÄ. Detta trots att pedagogiska utredningar (UPU) och de flesta studierådgivare är ense om att studiemisslyckandenas *huvudorsak* inte är tekniska detaljer som parallellläsning o. s. v. utan bristen på *studiemotivation*.

Enligt många är även de s. k. bidragande orsakerna — som parallellläsning — mera ett symptom på bristande motivation än beroende på frånvaron av "ledstång" i studierna. Föredragande statsrådet talar om brådskan med beslutet om proposition nr 4 med argumentet att inte ytterligare 75 % av en årskull vid universitetet bör få försvinna i parallellläsningens virrvarr. Däremot får förmodligen många årskullar fortsätta att bedriva — som de uppfattar det — meningslösa studier.

Studenterna och klasskampen

Enligt de gammalliberala idéerna har universitetet till våra dagar varit autonomt, och där har man i princip kunnat bedriva studier fritt. Det har möjliggjort att även nya visioner av samhället formulerats där. Men samtidigt har universitetet varit feodalt till sin struktur. Endast ett fåtal har

haft tillgång till den högre utbildningen, och dessa har i huvudsak kommit från överklassen.

I dag tvingar produktivkrafternas utveckling fram en kvantitativ demokratisering. Näringslivet är i allt högre grad beroende av högt utbildad arbetskraft. Även arbetarklassens barn får möjlighet att bedriva universitetsstudier. Samtidigt som monopolkapitalet kräver flera högt utbildade arbetare kommer det politiska kravet att dessa arbetare även delar de i samhället förhärskande värderingarna, alltså är övertygade om det kapitalistiska systemets förträfflighet. De studerande skall uppfostras till systemets förvaltare. Då kommer kravet att universitetet skall integreras. Den borgerliga hegemonin är en realitet på universiteten i dag; med en styrd och stympad utbildning kommer den inte att minska. Självständig utveckling och ett kritiskt tänkande befordras inte. Den specialiserade utbildningen och anpassningen till de nu befintliga yrkena kommer att orsaka yrkeshandikapp och gör dessutom vidareutbildningen svår för dem som beräknas bli arbetslösa.

Utmärkande för utvecklingen är att ett församhälleligande av studiearbetet och användandet av dess resultat pågår. Samtidigt förlorar studenterna kontrollen över studierna och den senare yrkesverksamheten. Detta tillsammans med de försämrade villkoren på arbetsmarknaden leder till en proletarisering av den akademiska arbetskraften.

Studenternas klasstillhörighet bestäms av deras förhållande till produktionsmedlen, av deras ställning i produktionsprocessen. De kommer att arbeta — om de får arbete — inom förvaltning, utredningsväsende, massmedia, i företagen som rationaliseringsexperter, psykologer, tidsstudiemän o. s. v. Gemensamt för de flesta är att de kommer att vara beroende av kapitalet och arbetsgivarna. De kommer att ha enbart sin arbetskraft att sälja. De har gemensamma intressen med övriga löntagare.

Men det är inte i monopolkapitalets intresse att de studerande inser sin klasstillhörighet och förenar sig med sin klass i kampen mot det borgerliga samhället. Ett viktigt instrument för att befordra detta intresse är skolorna och universiteten, där man från första början får lära sig de grundläggande borgerliga värderingarna som inte får ifrågasättas.

Stöd till alla demokratiska strävanden i skolorna är ett viktigt vapen för att bryta den borgerliga dominansen. Skoleleverna och studenterna måste få en allsidig information och undervisning. De måste få möjlighet till självständighet och kritiska studier, som möjliggörs av en omfattande icke-specialiserad utbildning med demokratiska undervisningsformer.

En demokratisk skola i ett demokratiskt samhälle

Ett viktigt led i kampen för ett demokratiskt skolsystem är avskaffandet av de nuvarande auktoritära formerna för beslutsfattande och undervisning.

För att kraven på en allsidigare undervisning skall kunna genomföras, måste ett direkt inflytande för den enskilde eleven (och i lägre skolformer hans föräldrar) göras möjligt när det gäller undervisningsmateriel, kursplaner etc. Utan inre demokrati i skolorna och universiteten omöjliggöres kvalitativa förändringar som är avgörande för skolornas demokratisering.

I dag är den högre utbildningen omgärdad med höga murar. En generell regel är att det krävs "studentexamen" för att få tillträde till universitetet och högskolan. Dessutom har i en mängd skolor och universitetsämnen införts "spärrar" med allt högre betygskrav som följd. Detta gynnar de som kommer från "studievana miljöer" (d. v. s. överklassen).

"Studentexamen" som formell kompetens bör slopas vid samtliga högre skolor. Det räcker dock inte med att ta bort de formella inträdeskraven. Ett system med stödkurser borde inrättas. Alla som vill måste få samma möjlighet att studera på dagtid, och för att förverkliga denna målsättning krävs ekonomisk trygghet för de studerande. Innan denna trygghet uppnåtts blir talet om lika möjligheter till studier bara tomt prat.

Skapandet av ekonomisk trygghet för de studerande skulle också underlätta en allmän löneutjämning i samhället.

Med hänvisning till det ovan anförda föreslås,

att riksdagen måtte besluta

1. att avslå proposition nr 4, då förslaget icke föregåtts av en allmän debatt om utbildningens målsättning och icke kunnat tillfredsställande diskuteras av alla berörda;

2. att av regeringen begära förslag — sedan en bred diskussion utvecklats om utbildningens målsättning m. m. enligt i motionen anförda synpunkter — till en demokratisk universitetsreform vilken bl. a. garanterar

- a) allsidig undervisning
- b) inre demokrati inom utbildningsväsendet
- c) den högre utbildningen öppen för alla.

Stockholm i februari 1969

Gunvor Ryding (vpk) C. H. Hermansson (vpk) Eivor Marklund (vpk)
